

Јелена Н. Арсенијевић Митрић¹
Универзитет у Крагујевцу
Филолошко-уметнички факултет
Катедра за српску књижевност

ХЕРМЕТИЗАМ У КОНТЕКСТУ ЛИРИКЕ СТАРОГ ВЕКА
(Хермеџизам у лирици старо̄ века,
Душан Живковић, Крагујевац:
Филолошко-уметнички факултет,
Едиција Црвена линија, 2021, 267 стр.)

Значајна монографија *Хермеџизам у лирици старо̄ века* аутора Душана Живковића представља посебан допринос проучавању духа херметизма у зачетку старовековне лирике, осветљавајући сама изворишта његовог настанка и деловања у окриљу староегипатске и старогрчке књижевности, све до староримске лирике, чији просјаји сежу несумњиво до поетичке равни данашњег песништва. Ретка и драгоцена, ова минуциозна студија прецизно исцртава координате света чији је пантократор Хермес Трисмегистос, свештеник, владар и врач, профет и песник.

Тиме се отвара загонетна, магијска, ритуална и књижевна материја у чију је текстолошку структуру Живковић ушао већ од првог поглавља, расветљавајући аспекте херметизма кроз његову симболију и амбигвитет настанка све до појаве херменеутичких читања као одговор на могућност тумачења загонетног и нејасног, у неизбежном сусретишту алхемије и лирике. Живковићева монографија посвећена је идеји потраге о „поетском злату”, која је, према Парандовском, имала суштински утицај на креацију целокупне светске лирике. Херметизам у својим основама слави силу бога стварања и прешао је дугачак пут од старог Египта до Елеузине и римског Форума, остављајући неизбрисив траг у цивилизацији којој данас припадамо.

Ова монографија не нуди пуко научно тумачење Poesis-а, већ припада културолошком читању и семиолошкој сфери декодирања херметичких симбола и њихове генезе, транспонованих доцније у песничко и митолошко, а све у смислу слављења божанског. Откриће хермесовске метафоре посебна је новина херметизма, која чини темеље стварања поетског света, а Живковић је у уводном поглављу појашњава, разматра и кореспондира односима и ставовима Јакобсона, Рикера, Петровића и Ека.

Аналитичко-синтетичком и компаративном методом аутор осликава начин структурирања, значења, интерференције, поетонадградње и дифузних исходишта херметичке лирике старог века, првенствено од

1 jelena.mitric@filum.kg.ac.rs

старог Египта преко грчких и римских варијанти и просева херметизма који сежу до савременог доба. Принцип је мултидисциплинарни и Живковић поред књижевнотеоријског и књижевноисторијског укључује у поредбена тумачења и постулате историје уметности, езотерије, филозофије, културологије, митологије и религије, у складу са полицентричним исходиштем самог херметизма.

Посебну вредност чини аутор у напору да означи херметичке аспекте умрежавања текстова, увече их у систем интертекстуалних и метатекстуалних кодова и рашчита их за ову прилику. Херметички песник, како га види Живковић, поетски је ткач *Corpus Hermeticum*-а, а реч је заправо о прототексту творевине делатности више аутора, што је нарочито истакао Ролан Барт у његовим тумачењима текстова херметизма. У дијахронијској перспективи аутор представља херметичке принципе који се интертекстуализују у традицији преко орфичара све до Бемеа и Парацелзуса. У завршном делу првог поглавља представљен је хермесовски синкретизам у разним епохама, у светлу тврдњи Хамваша, Бардона, Епштејна, Кристеве, Лосева. Тако се херметизам преносио кроз време, образујући и надграђујући знање и спознавање мишљења и певања кроз креирање мистичких цивилизацијских токова. У светлу књижевнонаучних тумачења текста херметички елементи задобијају тако пресудну улогу.

Будући да се у првом поглављу аутор бавио суштинским појавним феноменима херметизма, у средишњим поглављима дају се текстолошки прикази и тумачења египатске поезије, химни и молитви посвећених Тоту (*Књига мртвих*, Ехнатон, Хоремхеб) и хеленске лирике у славу Хермеса (Хомер, Архилох, Сапфо, Алкеј, Пиндар, Скитин), преко александријских песника (Калимах, Филета, Хермесиданакт), египатско-хеленских прожимања у култу Хермеса Трисмегистоса, све до хермесовских аспеката римске лирике Меркуровог култа (Катул, Вергилије, Хорације, Овидије, Секст Проперције, Боетије).

Посебно вредан део монографије јесте тумачење свеза између староегипатских књижевних списа, старогрчких и староримских у смислу својеврсног књижевног континуума, где је хермесологија произвела својеврстан утицај првенствено на грчког Диониса или Орфеја, а тиме и песништво Орфике, наводећи ставове, примерице, Френсиса Јејтса. Такође и на хеленску философију, где Живковић хермесовско налази у питагорејској мистици, Хераклитовим симболима, а понајвише у мистичним аспектима Платонове философије, космологије и теорије језика. Херметика је нераздвојива од традиције великих римских лиричара, што је Живковић представио у завршним поглављима, налазећи је у Катуловом „*odi et amor*”, коју тумачи кроз хермесовску двојакост, затим свакако код „богобојажљивог” песника „Еклога” и „Георгика” Вергилија, и у Хорацијевој „Меркуровој химни”. Римски култ Меркура можда је најјаче одлике испољио у Овидијевим „Метаморфозама”, а тумачења сежу све до синтезе Секста Проперција и дотицаја хермесовског са хришћанством у Боетијевом делу. Такође, врло су значајни александријски

песници јер је Александрија била једно време жариште херметизма и његове доктрине, за коју се тврди да је место настанка многих важних херметичких књига, и да су се заправо одатле највише шириле.

Живковићева монографија представила је интегралност херметизма у контексту старовековне лирике указујући на његов вишевековни распон и неминован је део баштине светске књижевности. Написана јасно и концизно, бивајући вредан допринос тумачењу овог феномена о којем у науци о књижевности у нас није довољно писано, тако да је њен значај због тога потребно изузетно вредновати.

У закључном поглављу аутор резимира о божанској природи херметизма, враћајући се египатском миту и богу Тоту, као заштитнику књижевности и образовања, затим указује на пригодне текстове из тог периода које је анализирао на почетку монографије. Поново у неколико одељака подсећа и на грчку верзију хермесовске традиције, а такође и римску са нагласком на интердисциплинарност самог феномена, као и на коришћене текстове који проистичу из херметичких текстова староегипатске књижевности као њиховог изворишта.

На самом крају, приказана је синтеза староегипатских и старохеленских особина Хермеса Трисмегистоса, као и романског Меркура, њихове сличности и спецификуми, која су у интерференцији са делатностима везаним за ерудицију, лингвистику, астрономију, астрологију, космологију и алхемију које се у његовом делу прожимају.

Монографија *Херметизам у лирици старог века* сведочи о стручности и посвећености њеног аутора и будући да је теоријско-методолошки, стилски и садржински изванредно укомпонована, засигурно ће служити као путоказ за сва будућа истраживања горе наведене тематике.